

Результати парламентських виборів у Словаччині

Олександра Давимука, центр зовнішньополітичних досліджень НІСД

Розглянуто результати парламентських виборів у Словаччині, що відбулися 30 вересня 2023 р., охарактеризовано провідні політичні партії, котрі пройшли до парламенту; проаналізовано можливі зміни у зовнішній політиці держави після виборів.

Висновки

1. Результати парламентських виборів у Словаччині виявили поляризацію політичних уподобань населення і є реакцією на внутрішні політичні розбіжності та зовнішньополітичну ситуацію. Перебіг виборів продемонстрував уразливість частини словацького суспільства до популістської риторики та російської пропаганди на тлі наростаючих соціально-економічних проблем. Ситуація, що склалася в Словаччині, у свою чергу, є прецедентом для інших європейських держав, де до влади можуть прийти популістські політичні сили.

2. Фрагментарність політичного середовища у Словаччині не дає можливості переможниці виборів *SMER-SD* отримати більшість у парламенті. Стабільність політичної обстановки та загальний внутрішній і зовнішній курс держави залежатимуть від швидкості формування коаліції партіями та їх навичок досягати компромісів в умовах ідеологічних розбіжностей.

3. У випадку формування коаліції більшості євроскептичних партій на чолі зі *SMER-SD* виникають ризики послаблення або гальмування курсу Словаччини на зближення із західними партнерами. Також зростає ймовірність уповільнення з боку майбутнього словацького уряду (зокрема в консолідації з Угорщиною) процесу ухвалення вигідних для України рішень та санкційних пакетів проти РФ на рівні ЄС, НАТО, інших багатосторонніх форматів співпраці.

30 вересня 2023 р. у Словаччині відбулися парламентські вибори, за результатами яких більшість голосів (23 %) отримала **популістська партія «Курс – соціал-демократія» (*SMER-SD*)** на чолі з колишнім словацьким прем'єр-міністром Робертом Фіцо. Друге місце посіла проєвропейська ліберальна партія «Прогресивна Словаччина» (*Progresívne Slovensko*), яка набрала майже 18 % голосів виборців. Лівоцентристська партія «Голос» (*Hlas – sociálna demokracia*) колишнього прем'єра Петера Пеллегріні отримала 14,7 % голосів, посівши третє місце в парламентських перегонах. Також до майбутнього парламенту пройшли інші чотири політичні сили, які подолали бар'єр у 5 % – правоцентристська партія «Звичайні люди і незалежні особи» (*OĽaNO*); «Християнсько-демократичний рух» (*KDH*); ліберальна партія «Свобода і солідарність» (*SaS*); націоналістична і євроскептична «Словацька національна партія» (*SNS*). До парламенту не потрапила ультраправа радикальна партія «Республіка», яка набрала 4,9 % голосів. Явка на парламентських виборах 2023 р. у Словаччині склала 68 %, що на кілька відсотків вище за явку на попередніх парламентських виборах у 2020 р.

Особливості політичного ландшафту Словаччини

Однопалатний парламент Словаччини – Національна Рада Словацької Республіки – складається зі 150 місць. Депутати обираються за пропорційною системою на чотири роки. Минулі парламентські вибори у Словаччині відбулися в лютому 2020 р. На той час до парламенту пройшли консерватори з *OLaNO* (53 місць), *SMER-SD* (38 місць); дві праві партії «Ми – родина» та «Котлеба – Народна партія Наша Словаччина» (по 17 місць); дві проєвропейські політичні сили *SaS* (13 місць) та «За людей» (12 місць). Це були перші парламентські вибори у Словаччині, коли більшість у Національній Раді отримала **не коаліція на чолі зі SMER-SD**, а більш проєвропейські політичні сили з антикорупційними гаслами. На час виборів популярність соціал-демократів та особисто Р. Фіцо знизилася через ряд корупційних скандалів серед представників партії, а також суспільно-політичні заворушення внаслідок резонансного вбивства у 2018 р. словацького журналіста Яна Куцяка.

Особливістю сучасного політичного середовища Словаччини є **ідеологічна строкатість партій та відсутність «монопольної» політичної сили**. Таким чином, політичним силам, попри ідеологічні розбіжності, постійно доводиться шукати між собою компроміси для проходження в парламент і утримання правлячої коаліції. Однак в умовах внутрішніх партійних суперечок та під впливом зовнішніх обставин (суспільно-політичних, соціально-економічних проблем) такі об'єднання часто є нестійкими. Так, політичні розбіжності серед колишньої правлячої парламентської коаліції призвели до її розвалу наприкінці 2022 р. та оголошення дострокових виборів. На тлі падіння довіри словацького населення до уряду та парламенту *SMER-SD* отримала можливість повернутися на лідерські позиції в Національній Раді, а Р. Фіцо – політично «реабілітуватися».

Перебіг передвиборчої кампанії

Цьогоріч парламентські вибори у Словаччині проходили у складних внутрішніх і зовнішньополітичних обставинах. На вибір електорату впливали відголоски кількарічної боротьби уряду з наслідками пандемії COVID-19, сильна інфляція та енергетична криза, міграційні питання, російсько-українська війна, що триває, присутність російських наративів у словацькому інформаційному просторі тощо. Все це позначилося на політичних уподобаннях словацького населення, яке виявилось доволі **поляризованим** з огляду на різносторонність партій, що пройшли до парламенту, та невеликий розрив між ними.

Передвиборчу кампанію більшості партій насичували популістські лозунги, одіозні заяви; траплялися навіть фізичні сутички – особливо це було характерним для політичних сил радикального спрямування. В інформаційному полі точилася своєрідна боротьба між ліберальними ЗМІ та сторінками в соцмережах представників *SMER-SD* (зокрема сторінка Р. Фіцо у фейсбуку) [1]. *SMER-SD* будувала свою передвиборчу програму на популістській риторичі, в якій досить часто лунали суперечливі тези, зокрема щодо відповідальності Заходу і США за війну РФ проти України, безпеки словацьких кордонів і нелегальних мігрантів, економічної кризи, зниження якості життя в країні тощо. Багато в чому обраний підхід соціал-демократів був подібний до **специфіки ведення передвиборчої агітації партії «Фідес» в Угорщині** (Р. Фіцо у ЗМІ часто порівнювали з В. Орбаном). Відповідна програма *SMER-SD* проводилася на протигагу класичній прозахідній кампанії **«Прогресивної Словаччини»**, яка дотримувалася позиції поглиблення європейської співпраці та продовження надання допомоги Україні.

На результати виборів та високий відсоток голосів, відданих за *SMER-SD*, вплинула **присутність у словацькому інформаційному просторі російської пропаганди**, спрямованої на: а) підірив довіри до західних партнерів (зокрема США), а також європейських та

євроатлантичних інституцій; б) послаблення рівня суспільно-політичної підтримки допомоги Україні; в) недопущення застосування нових санкцій проти РФ. Ці тези прямо або опосередковано поширювалися серед цільової аудиторії *SMER-SD* через різні канали – соціальні мережі (включно з телеграмом [2]); культурні установи – російський центр науки і культури у Братиславі та фонд «Русській мір» [3]; окремих політичних діячів Словаччини, наближених до РФ тощо.

Характеристика парламентських партій та ймовірні коаліції

SMER-SD декларує традиційні цінності та збереження словацької ідентичності, демонструє антимиграційні настрої та вдається до поширення конспірологічних теорій і наративів, які є дуже вигідними для Росії у плані дискредитації демократичного Заходу, скасування допомоги Україні та відміни санкцій проти РФ. Партія спирається на консервативний електорат старшого віку, котрий мешкає в невеликих населених пунктах і сільській місцевості (зокрема на сході Словаччини), для якого проблеми економічного характеру переважають над іншими питаннями. Також серед виборців *SMER-SD* є вікові категорії громадян, уразливі до маніпуляцій російського гібридного впливу.

Партія «Прогресивна Словаччина», яку очолює віцепрезидент Європарламенту Міхал Шимечка, – політична сила з соціал-ліберальними поглядами. Саме від цієї партії у 2019 р. висунуто кандидатку на посаду президента країни Зузану Чапутову, котра була співзасновницею партії та запропонувала антикорупційну, екологічну та проєвропейську програму. Електорат партії – прогресивна молодь з міст, яка хоче бачити сучасну європейську Словаччину з відкритою економікою. Зокрема, партію підтримує вікова категорія громадян, яка не застала період попереднього перебування при владі Р. Фіцо. Партія декларує свою прихильність політиці розвитку відносин із західними партнерами в рамках НАТО та ЄС, і надання всебічної допомоги Україні.

Партія «Голос» – відносно нова політична сила, заснована у 2020 р. П. Пеллегріні, який до того перебував у лавах *SMER-SD* і залишив її через політичні розбіжності з Р. Фіцо. Загалом партія декларує проєвропейські погляди та дотримується традиційних соціал-демократичних цінностей. З одного боку, вона ідеологічно подібна до *SMER-SD*, оскільки також спирається на консервативного виборця і відкидає ліберальні погляди; з іншого – не демонструє радикальності в поглядах на зовнішню політику, що не дає підстав говорити про її чітку про- або анти- західну (чи російську) спрямованість. Таким чином, партія могла перебрати на себе голоси прихильників соціал-демократів, які у попередні роки втратили симпатії до Р. Фіцо і готові віддати свої голоси за більш поміркованого політичного лідера.

Інші чотири партії, які набрали від 8,9 % до 5,6 % голосів, – строкаті політичні сили різного ідеологічного спрямування – центристи-консерватори з *OLaNO* і *KDH*, ліберали з *SaS*, націоналісти-євроскептики з *SNS*.

Оскільки жодна з політичних партій не має більшості в парламенті, перед ними постає завдання **сформуванню вигідну для себе коаліцію**, яка забезпечить більшість і єдність позицій у Національній Раді та схвалить нового прем'єр-міністра (зазвичай президент призначає очільником уряду лідера партії або коаліції, котра перемогла на парламентських виборах). Для цього представникам *SMER-SD* потрібно заручитися підтримкою тих партій, які сукупно з ними становитимуть не менше ніж 76 голосів (тобто більше половини місць у парламенті). У зв'язку з цим, існує кілька варіантів ймовірних коаліцій, серед яких провідну роль відіграватиме партія «Голос», котра може опинитися в різних «таборах»:

- об'єднання в коаліцію *SMER-SD*, партії «Голос» і націоналістичної *SNS* (на підґрунті схожих ідеологічних неліберальних цінностей);
- формування коаліції «Прогресивної Словаччини», «Голосу» та низки інших більш проєвропейських та менш радикальних партій – *OĽaNO*, *KDH*, *SaS*.

Перспективи змін у зовнішній політиці Словаччини

Подальша зовнішня політика Словаччини залежатиме від того, які партії увійдуть до коаліції більшості в парламенті, та хто очолюватиме майбутній уряд. Попри те, що в минулому *SMER-SD* не протистояла європейській політиці Словаччини, нині та в майбутньому рівень політичного діалогу держави з ЄС може зазнати певних змін, якщо уряд очолить Р. Фіцо. Імовірно є ситуація, аналогічна з Угорщиною, а саме: гальмування Словаччиною (окремо або спільно з угорською стороною) *певних ініціатив на рівні європейських інституцій* в обмін на економічні преференції; використання окремих розбіжностей з ЄС для своєчасної мобілізації електорату або виправдань соціально-економічних проблем у державі тощо. Це стане черговою перевіркою на міцність єдності позицій Євросоюзу на тлі посилення суспільно-політичної напруги всередині європейських держав.

Попри поширені антиамериканські настрої в інформаційному просторі, у питаннях безпеки (зокрема перебування Словаччини в НАТО) імовірність суттєвих змін є невисокою, оскільки держава належить до групи східного флангу Альянсу і потребує *додаткового зближення із західними партнерами*. Минулого року Словаччина уклала оборонну угоду зі США та погодилася розмістити на своїй території багатонаціональний військовий контингент НАТО.

Для української сторони важливим є розуміння перспектив подальшого політичного діалогу зі Словаччиною.

Словацька Республіка з початку повномасштабного збройного вторгнення РФ продемонструвала один із найвищих рівнів військово-політичної підтримки України – першою надала ракети протиповітряної оборони та винищувачі, і надалі – різні види іншого озброєння (включно з гелікоптерами *M-17*, гаубицями «*Zuzana 2*»). Також Словаччина погодилася на кошти Данії, Норвегії та Німеччини виробити і передати Україні 16 самохідних гаубиць [4]; планується виготовлення та передача Україні машин для гуманітарного розмінування «*Vožena-5*» [5]. Отже, результати виборів можуть вплинути на допомогу Україні хіба що *опосередковано* – через можливе затягування певних рішень на рівні ЄС, НАТО та інших міжнародних організацій щодо членства України в цих структурах, розробки нових пакетів санкцій проти РФ, надання зброї нашій державі, використання словацької території для її транзиту, продовження навчання українських військових у Словаччині тощо.

[1] Див.: URL: <https://visegradinsight.eu/the-populist-pitfall-in-slovakia/>

[2] Див.: URL: <https://infopost.media/shho-ne-tak-zi-slovachchynoyu-chomu-antyyukrayins...>

[3] Див.: URL: <https://sprotyv.info/analitica/rosijski-informacijni-operaczi%D1%97-u-...>

[4] Див.: URL: https://defence-ua.com/news/danija_nimechchina_ta_norvegija_skinulis_ma...

[5] Див.: URL: <https://rubryka.com/2023/09/30/rishennya-dlya-peremogy-u-slovachchyni-z...>